

พระเมืองแก้วกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในยุคล้านนา
PHRA MUEANG KAEW AND THE PROMOTION OF BUDDHISM
IN THE LANNA ERA

1.เทพประวิณ จันทร์แรง, 2.พัลลภ หารุกัจจา*, 3.พระครูสิริสุตานุยุต, 4.ธวัชชัย ไชยวุฒิ
1.Thepprawin Chanraeng, 2.Panlob Harukhamja*, 3.Phrakhrusirisutanuyut,
4.Tawatthai Chaiwoot

สังกัด: 1., 2., 3., 4. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
Affiliation: 1., 2., 3., 4. Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College
Corresponding Author Email: panlob.har@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับพระเมืองแก้วในด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในยุคล้านนา โดยกล่าวถึงการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในด้านคำสอน การปกครอง วัฒนธรรม และการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาพุทธศาสนาและวัฒนธรรมล้านนาในช่วงเวลานั้น พระเมืองแก้วมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทรงดำเนินการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดหลายแห่ง พร้อมทั้งสนับสนุนการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาบาลี การปกครองบ้านเมืองของพระองค์ยังคงยึดมั่นในหลักเมตตาธรรมที่ได้แรงบันดาลใจจากพระพุทธศาสนา การก่อสร้างศาสนสถานและการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาเป็นส่วนสำคัญในการรักษาความสงบสุขและเจริญรุ่งเรืองให้แก่บ้านเมือง ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนา ความสำคัญของกษัตริย์กับพระพุทธศาสนา พระเมืองแก้วกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในยุคล้านนา ประกอบด้วย ด้านคำสอน ทาน ศีล ภาวนา ด้านการปกครอง ทรงปกครองบ้านเมืองโดยยึดหลักเมตตาธรรม ด้านวัฒนธรรมการบูรณปฏิสังขรณ์ วัดวาอารามต่าง ๆ ด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาทรงสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เข้าใจถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในยุคล้านนาและส่งผลต่อการพัฒนาทางสังคมและจิตใจของชาวล้านนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พระเมืองแก้ว, การส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

This article studies Phra Mueang Kaew in promoting Buddhism in the Lanna period. It refers to the promotion of Buddhism in the areas of teaching, government, culture, and the maintenance of Buddhism during his reign. which was important to the development of Buddhism and Lanna culture during that time Phra Mueang Kaew had great faith in Buddhism and built and restored many temples. as well as supporting the study of the Dhamma and Vinaya in the Pali language His governance still adheres to the principles of kindness inspired by Buddhism. The construction of religious places and the promotion of religious activities are an important part of maintaining peace and prosperity for the country. History of

Buddhism in Lanna The importance of kings and Buddhism Phra Mueang Kaew and the promotion of Buddhism in the Lanna period include Teachings, giving, precepts, prayer, governance. He ruled the country based on the principles of kindness and dharma. In the cultural aspect of restoring various temples, in the aspect of preserving Buddhism, His Majesty supported the spread of Buddhism. This gives an understanding of the historical and cultural value that has contributed to the promotion of Buddhism in the Lanna era and has an impact on the sustainable social and mental development of the Lanna people.

Keyword: Phra Mueang Kaew, the promotion of Buddhism

บทนำ

พระเมืองแก้วเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนาในอาณาจักรล้านนา ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในยุคสมัยที่อาณาจักรนี้รุ่งเรือง พระองค์ได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อสังคมล้านนาอย่างยิ่ง ผ่านการสร้างวัด วิหาร และการเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ในช่วงเวลานั้น พระพุทธศาสนาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันและวิธีการปกครองที่สำคัญของสังคมล้านนา บทความนี้จะพาคุณผู้อ่านไปสำรวจบทบาทของพระเมืองแก้วในด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนาในช่วงยุคนั้น

พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และมีระเบียบแบบแผนของพิธีกรรม หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลักที่พึ่งทางจิตใจให้เกิดสันติสุขในสังคม และยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมอันดีงาม (วัชรินทร์ บัวจันทร์, 2554) พระมหากษัตริย์ในอดีตได้ความสำคัญและเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง หนึ่งในความสำคัญของพระเมืองแก้วคือการสร้างและสนับสนุนการก่อสร้างสถานที่ทางศาสนาต่างๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเป็นศูนย์กลางในการศึกษาพระธรรมคำสอน รวมถึงการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาพระธรรมคำสอนและการอบรมพระสงฆ์ เพื่อให้สามารถเผยแผ่ศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การกระทำเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาเติบโตและแพร่หลายไปยังหมู่บ้านต่างๆ ในอาณาจักรล้านนา และกลายเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสงบและเจริญรุ่งเรืองทางจิตวิญญาณ

นอกจากนี้ พระเมืองแก้วยังมีบทบาทในการสนับสนุนการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในเชิงบูรณาการ โดยการนำเอาหลักธรรมคำสอนมาประยุกต์ใช้ในการปกครองและการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้พระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นศาสนาที่มีลักษณะทางจิตวิญญาณ แต่ยังมี ความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและการส่งเสริมความสงบสุขในอาณาจักรล้านนาอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ พระเมืองแก้วจึงถือเป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยให้พระพุทธศาสนาเติบโตและมั่นคงในภูมิภาคล้านนา

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนา

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ภูมิภาคล้านนาตั้งแต่สมัยที่อาณาจักรล้านนาเริ่มก่อตั้งในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 หรือราวคริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยในช่วงเริ่มแรกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนาได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่มีการเผยแผ่จากราชอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรศรีลังกา ซึ่งมี

การติดต่อสัมพันธ์กันผ่านทางการค้าขายและการศึกษาทางศาสนา ในช่วงแรกการนำพระพุทธศาสนาเข้ามายังล้านนานั้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการปกครองของพระมหากษัตริย์ในยุคต้นๆ เช่น พระเจ้ามหารัชมังคลาจารย์ (พระเจ้ากือนา) ซึ่งได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายภายในอาณาจักร การสร้างวัดและวิหารต่างๆ จึงเริ่มต้นในช่วงนี้

หลังจากที่พระพุทธศาสนาประดิษฐานมั่นคงยังดินแดนอาณาจักรล้านนา อันหมายถึงความถึงบริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยในปัจจุบันประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในทางประวัติศาสตร์ อาณาจักรล้านนาหมายรวมถึงอาณาบริเวณที่ประกอบด้วยเมืองกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติหรือทางวัฒนธรรม ตามจารีตของรัฐโบราณไม่ปรากฏเขตแดนที่แน่นอน เมื่ออาณาจักรเจริญรุ่งเรืองก็ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางมีเมืองขึ้นจำนวนมาก ครั้นเมื่ออาณาจักรอ่อนแอลงอำนาจในการปกครองก็ลดลง เมืองที่เคยขึ้นก็เป็นอิสระหรือไปขึ้นกับศูนย์อำนาจอื่น ดังนั้นสิ่งที่รัฐโบราณมี คือ เขตอิทธิพลหรือปริมณฑลแห่งอำนาจ ซึ่งประมาณได้อย่างคร่าวๆ ได้ว่า ดินแดนล้านนามีอาณาเขตทางใต้จรดอาณาจักรสุโขทัย แดนต่อแดนคือเมืองตาก (อำเภอบ้านตาก) ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำสาระวิน ติดต่อกับรัฐฉาน ทิศตะวันออกจรดแม่น้ำโขง ติดต่อกับอาณาจักรล้านช้าง ทิศเหนือจรดเมืองเชียงรุ่ง บริเวณรอยต่อระหว่างล้านนา พม่า ลาว และยูนนาน เป็นเขตเมืองเล็กเมืองน้อยที่อ่อนไหวทางการเมือง เช่น เชียงตุง เชียงรุ่ง เชียงแขง เมืองยอง เมืองบุ เมืองสาด เมืองนาย เป็นต้น (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2552)

พระพุทธศาสนาในล้านนา เป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญต่อการปกครองบ้านเมือง โดยเฉพาะในสมัยโบราณ ช่วยให้สถาบันการปกครองดำเนินไปด้วยดีด้วยคำสอนในพระพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่ขัดเกลาประชาชนในชาติให้มีความเจริญทางด้านจิตใจ ในอาณาจักรล้านนาสมัยโบราณนั้น มีคติความเชื่อว่าการสร้างวัดเป็นยอดมหากุศลและกลายเป็นคตินิยมสำหรับพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายชั้นสูง ตลอดจนชนพ่อค้าคหบดีทั้งหลาย โดยเฉพาะพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์นั้น ถือเป็นประเพณีว่าจะต้องสร้างวัดประจำรัชกาลหรือประจำตระกูล แล้วถวายการอุปถัมภ์แก่วัดนั้น จึงมีวัดราษฎร์และวัดหลวงเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ภายในกำแพงเมืองเชียงใหม่ชั้นใน จึงมีวัดถึงหนึ่งร้อยวัด และภายในกำแพงชั้นนอกอีก 50 วัด รวมทั้งหมด 150 วัด (สมหมาย เปรมจิตต์, 2545) สังคมชาวล้านนาอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญและใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลให้ชาวล้านนามุ่งเน้นที่จะประกอบกรบุญการกุศล คุณงามความดีโดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดความสุข ความเจริญแก่ตนครอบครัว ชุมชนและบ้านเมือง

ความสำคัญของกษัตริย์กับพระพุทธศาสนา

การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนายังถือเป็นหน้าที่สำหรับผู้นำประเทศ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการพัฒนาประเทศ เพราะพระศาสนาเป็นกำลังสำคัญในการปกครองราษฎรให้สามัคคีกันเป็นปึกแผ่น มีความสงบสุข ยิ่งไปกว่านั้นยังมีลัทธิความเชื่อระหว่างชาวพุทธว่า พระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์ โดยได้ส่งสมบุญบารมีมาในอดีตชาติ และด้วยอำนาจบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญมานั้น จึงได้อุบัติมาเพื่อปกครองประชาชนพลเมือง ในขณะเดียวกันเมื่ออุบัติขึ้นในโลกมนุษย์แล้วก็ต้องบำเพ็ญบารมีให้ยิ่งขึ้นไปเมื่อถือตามคติที่ว่านี้ พระมหากษัตริย์จึงทรงมีพระราชกรณียกิจหลัก 2 ประการ คือ

- 1) ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุข
- 2) ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา บุรพกษัตริย์ล้านนาเกือบทุกพระองค์ จึงทรงชวนขวายนหาพระสงฆ์ที่ทรงพระไตรปิฎกมาประดิษฐานพระพุทธศาสนา และปฏิรูปการพระศาสนาให้เจริญยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันเดียวที่ให้ความรู้แก่พลเมืองในยุคนั้น วัดและพระสงฆ์เป็นแหล่งความรู้เกือบทุกแขนง และในยุคทองของพระพุทธศาสนา คือ ตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.1898) ถึงสิ้นรัชกาลพระเมืองแก้ว (พ.ศ.2068) พระภิกษุสงฆ์ชาวล้านนาผู้เป็นนักปราชญ์ล้านนาได้แสดงความเชี่ยวชาญในภาษาบาลี โดยนิพนธ์วรรณกรรมภาษาบาลีไว้มากมาย มากกว่าประเทศใดๆ ในโลกพุทธศาสนาในยุคเดียวกัน ผลงานของท่านเหล่านั้นได้แพร่หลายไปยังอาณาจักรต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนประเทศทางตะวันตกด้วย และบางเรื่องทางคณะสงฆ์ไทยได้ใช้เป็นตำราเรียนภาษาบาลีด้วย ดังจะขอนำมาเสนอต่อไปนี้

รวมระยะเวลา 3 รัชกาล คือ พระเจ้าติโลกราช พระยอดเชียงราย และพระเมืองแก้ว รวมเป็นเวลา 84 ปี จัดเป็นยุคทองแห่งพระพุทธศาสนาในล้านนา เพราะเป็นยุคที่มีการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง และก่อนจะมาถึงยุคทองนี้ พระชาวล้านนาหลายสิบรูปได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ประเทศศรีลังกา โดยใช้ภาษาบาลีเป็นสื่อการสอนซึ่งเป็นผลให้พระชาวล้านนามีความรู้แตกฉานในภาษาบาลีเป็นเยี่ยม จนสามารถรจนาคัมภีร์เป็นภาษาบาลีไว้หลายเรื่อง เมื่อพ้นจาก 3 รัชกาลนี้ไปแล้วก็ไม่มีผลงานภาษาบาลีปรากฏอีกเลย

อนึ่งในปี พ.ศ.2066 รัชสมัยของพญาติลกปนัดดาธิราช หรือพระเมืองแก้ว พญาโพธิสาร กษัตริย์แห่งกรุงศรีศตนาคนุตทรงส่งราชทูตมายังราชสำนักเชียงใหม่ เพื่อขอคณะสงฆ์และพระไตรปิฎกไปสืบพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านช้าง พระเมืองแก้วได้อาราธนาให้พระเทพมงคลกับคณะสงฆ์นำพระไตรปิฎกบาลี 60 คัมภีร์ไปยังกรุงศรีศตนาคนุต

ในรัชกาลพระเมืองแก้วนี้ มีพระเถระชาวล้านนาหลายรูปที่มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกและภาษาบาลี เช่น พระโพธิรังสี พระธรรมเสนาบดี พระญาณกิตติ พระสิริมิ่งคลาจารย์ พระสัทธัมมกิตติมหาพสุสเทวะ พระญาณวิลาส และพระรัตนปัญญาเถระ เป็นต้น ท่านเหล่านั้นได้แต่งคัมภีร์เป็นภาษาบาลีไว้หลายเรื่อง ดังนี้

1. พระโพธิรังสี ชาวเชียงใหม่ แต่งตำนานภาษาบาลี 2 เรื่อง คือ
 - 1) จามเทวีวงศ์ ซึ่งว่าด้วยประวัติการสร้างเมืองหริภุญไชย เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 1200 และการปรากฏขึ้นแห่งพระบรมสารีริกธาตุที่วัดพระธาตุหริภุญไชย เป็นระยะเวลาจนถึง 380 ปี ก่อนจะถูกผนวกเข้ากับเชียงใหม่
 - 2) สิหิงคินิทาน ประวัติพระพุทธสิหิงค์ (พ.ศ.1985-2068)
2. พระธรรมเสนาบดีเถระ ชาวเชียงแสน นิพนธ์งานเกี่ยวกับบาลีไวยากรณ์ชื่อ สัททตถกถาจินตา ปัทกมโยชนา
3. พระญาณกิตติ ชาวเชียงใหม่ เคยไปศึกษาที่ลังกาทวีป เป็นผู้มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกมากที่สุด ท่านได้รจนาคัมภีร์ไว้ถึง 12 เรื่อง คือ สมันตปาสาทิกา อรรถโยชนา, ภิกขุปาฎิโมกข์คณฐิติปนี, สีมาสังกรวินิจฉัย, อัญญสาลินีอรรถโยชนา และโยชนาพระอธิการธรรม เป็นต้น
4. พระสัทธัมมกิตติมหาพสุสเทวะ ชาวเมืองหริภุญไชย แต่งคู่มืออธิบายไวยากรณ์บาลีคัมภีร์สัททพินทุ ซึ่งแต่งโดยกษัตริย์พม่าพระนามว่า กยจวะ ประมาณ พ.ศ.2050
5. พระสิริมิ่งคลาจารย์ ชาวเชียงใหม่ เป็นพระที่มีชื่อเสียงนิพนธ์คัมภีร์ไว้ 4 เรื่อง ดังนี้
 - 1) เวสสันดรทีปนี แต่ง พ.ศ.2060
 - 2) จักกวาทีปนี แต่ง พ.ศ.2063
 - 3) สังขยาปกาสะกฏีกา คู่มืออธิบายคัมภีร์สังขยาปกาสะ แต่งเมื่อ พ.ศ. 2063

4) มังคลัตถที่ปนี คัมภีร์อธิบายเรื่องมงคล 38 ประการ แต่ง พ.ศ.2067

6. พระรัตนปัญญาเถระ ชาวเชียงราย หรือชาวลำปาง ผลงานของท่านมีอยู่ 3 เรื่องคือ

1) ชินกาลมาลีปกรณ์ พงศาวดารหรือประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา เริ่มแต่สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงเป็นพระโพธิสัตว์จนถึงปัจจุบันชาติ การประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ การทำสังคายนาในชมพูทวีป และในศรีลังกา การสร้างเมืองสำคัญในล้านนา อาทิ เชียงใหม่ หริภุญชัย ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในล้านนา ฯลฯ แต่ง พ.ศ.2060

2) วชิรสารัตถสังคหะ แต่ง พ.ศ.2078

3) มาติกัตถสรุปัฒมสังคณี แต่งราว พ.ศ.2060-2065

7. พระญาณวิลาสเถระ ชาวโยนกเชียงแสน ท่านแต่งคัมภีร์ไว้เพียงเรื่องเดียว คือสังขยาปกาสกะ เกี่ยวกับการนับ คำนวณ วัน เวลา ระยะทาง การชั่งน้ำหนักด้วยเครื่องวัด ตวง ตราชั่ง เป็นต้น

8. พระสุวรรณรังสีเถระ ชาวเชียงใหม่ นิพนธ์ไว้ 2 เรื่อง คือ

1) คันถาภรณ์ฎีกา คู่มืออธิบายคัมภีร์ไวยากรณ์บาลี แต่ง พ.ศ.2128

2) ปฐมสัมโพธิกถา ประวัติพระพุทธเจ้าฉบับพิสดาร

9. พระอุตตารามเถระ ชาวโยนกเชียงแสน แต่งไว้เรื่องเดียว คือ วิสุทธิมคคที่ปนี

คู่มืออธิบายคัมภีร์วิสุทธิมคค (ผลงานของพระพุทธโฆษาจารย์) แต่งไว้ประมาณ พ.ศ. 2065 - พ.ศ. 2145 คัมภีร์สาสนวงศ์ ซึ่งแต่งโดยพระพม่า เมื่อ พ.ศ.2404 กล่าวว่า พระอุตตารามเถระแต่งคัมภีร์วิสุทธิมคคที่ปนี

ส่วนงานนิพนธ์อีก 2 เรื่อง คือ

1) ปัญญาสชาดก ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง แต่มีหลักฐานชี้ชัดว่าเป็นผลงานของพระล้านนา แต่ไปตั้งอยู่ที่ประเทศพม่า ซึ่งพม่าเรียกว่า ซิมเมปัญญาสะ (Zimme Pannasa) และ

2) อุปปาตสันติ เป็นฉันทภาษาบาลี ใช้สำหรับสวดในพิธีทำบุญสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาเมือง เนื้อหาเป็นคาถาทั้งหมดมี 275 คาถา มีเนื้อความกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้า 28 พระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอัครสาวก พระสาวก รวมทั้งเทพยดา ยักษ์ มาร ฯลฯ แต่งโดยพระเถระชาวเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ.2020 - พ.ศ.2070

พระคณาชินปัญชร เป็นพุทธมณฑลที่ใช้สวดอธิษฐานขอให้คุณพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ มาคุ้มครองป้องกันและประดับในร่างกายของตน เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลและปลอดภัยในที่ทั้งปวง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่แต่ง แต่ยอมรับกันว่าแต่งที่เชียงใหม่ โดยพระเชียงใหม่ และทราบกันในปัจจุบันว่าสมเด็จพระพุทธเจ้า (โต พรหมรังสี) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ใช้สาธยายเป็นมนต์ประจำตนสังคมาชาวล้านนาอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญและใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลให้ชาวล้านนามุ่งเน้นที่จะประกอบกรบุญการกุศล คุณงามความดีโดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดความสุข ความเจริญแก่ตน ครอบครัว ชุมชนและบ้านเมือง

ประวัติพระเมืองแก้ว

พระเจ้าศิริธรรมจักรพรรดิ หรือพญาแก้ว (พระเมืองแก้ว) เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 11 ในราชวงศ์เม็งราย แห่งอาณาจักรล้านนา ทรงครองราชย์ใน พ.ศ.2038-2068 พญาแก้ว มีพระนามที่เรียกกันต่างๆ คือ พระเมืองแก้ว หรือพ่อท้าวแก้ว หรือเจ้ารัตนราชกุมาร หรือพญาแก้วภูตาทิปติราช หรือ พระเจ้าติลกปนัดดาธิราช ทรงเป็นพระปนัดดาของพระเจ้าติโลกราชและเป็นราชบุตรของพญาอดตเชียงรายกับ

พระนางสิริยสวดี (เทวีปงน้อย) ประสูติในปีชวด ได้รับราชาภิเษกเมื่อชนมายุ 13 ปี ในวันเพ็ญเดือน 9 พ.ศ.2039 ด้านการสงคราม ทรงรบกับบอญยาที่ชายแดน พ.ศ. 2050 ทรงส่งกองทัพไปตีสุโขทัยแต่ไม่สำเร็จ ต่อมาปี พ.ศ. 2058 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ. 2034- 2072) แห่งอยุธยาขึ้นมาตีลำปางแตก แล้วกวาดต้อนผู้คนกลับไป ด้านทำนุบำรุงบ้านเมือง ทรงให้ก่อสร้างกำแพงเมืองลำพูนด้วยอิฐ ปี พ.ศ.2060 เพื่อป้องกันข้าศึก จากนั้นจึงก่อสร้างกำแพงเมืองเชียงใหม่ให้แข็งแรงเพื่อป้องกันการยิงด้วยปืนใหญ่ และ พ.ศ.2061 ให้สร้างสะพานใหญ่ข้ามแม่น้ำปิงที่ท่าสถานีหลวง ด้านการทำนุบำรุงศาสนา พญาแก้วทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนาและบำเพ็ญทานเป็นเอนก ทรงสร้างปูชนียสถานและถาวรวัตถุต่างๆ มากมาย เช่น สร้างวัดบุพพาราม ในปีมะโรง พ.ศ. 2040 ต่อมาปีมะเมียทรงสร้างปราสาทในวัดนั้น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี) ปะกาทรงฉลองพระไตรปิฎกฉบับลงทอง และหอพระมณเฑียรธรรมที่โปรดให้สร้างไว้ ณ วัดบุพพาราม โดยในส่วนของงานศิลปกรรมหรือพุทธศิลปกรรม เช่น สถาปัตยกรรมนั้นอาจจัดอยู่ในข้อศาสนสถาน ส่วนประติมากรรม และจิตรกรรมอันเป็นวัตถุที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ก็จัดอยู่ในศาสนวัตถุ โดยทั้งศาสนสถาน และศาสนวัตถุ ก็ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาโดยงานศิลปะทางศาสนาก็ยังมีความสัมพันธ์ศาสนิกชนของพุทธศาสนาในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สัญลักษณ์ทางศาสนา หมายถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ศาสนิกเลือกเอามาใช้แทนองค์ประกอบบางอย่าง ได้อย่างหนึ่งของศาสนาที่เป็นรูปธรรม ศาสนาทั้งหลายซึ่งมีสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมใช้แทนสิ่งที่เป็นนามธรรมอันลึกซึ้ง พระธาตุเจดีย์อันเป็นศูนย์กลางของวัดก็มีความหมายแทนเขาพระสุเมรุศูนย์กลางจักรวาล ลานทรายเป็นสัญลักษณ์แทนสี่พันนครสมุทร ศาลาบาตรแทนสัญลักษณ์ของเขากำจักรวาล พระธาตุจึงเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลแบบไตรภูมิอันศักดิ์สิทธิ์ (แสง จันทร์งาม, 2535)

ประวัติความเป็นมาของพญาแก้ว (พ.ศ. 2038-2068) หรือ “เจ้ารัตนราชบุตร” หรือ “พญาแก้วภูดาธิปติราชาเจ้า” เรียกสั้นๆ ว่า พญาแก้ว พงศาวดารโยนกเรียก พระเมืองแก้ว คำว่า “พระเมือง” แปลว่า กษัตริย์ ส่วนชินกาลมาลีปกรณ์ซึ่งเป็นหลักฐานร่วมสมัยเรียกพระนามว่า “ดิลกปนัดดาธิราช” ทรงเป็นพระปนัดดาของพระเจ้าติโลกราช และเป็นราชบุตรของพญาอดเชียงรายกับพระนางสิริยสวดี (เทวีปงน้อย) ประสูติในปีชวด ได้รับราชาภิเษกเมื่อชนมายุ 13 ปี ในวันเพ็ญเดือน 9 พ.ศ. 2039 ได้รับการเฉลิมพระนามว่า “พระเจ้าสิริธรรมจักรพรรดิ” เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 11 ในราชวงศ์เม็งราย พญาแก้วสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ.2068 รวมมีพระชนมายุ 44 พรรษา

การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเมืองแก้ว

ในรัชสมัยพญาเมืองแก้วนี้ การพระศาสนาเจริญรุ่งเรือง คณะสงฆ์ไม่แตกสามัคคี พญาแก้วเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาทรงอุปถัมภ์บำรุงมากมาย มีหลักฐานจากศิลาจารึกในการสร้างวัดและการบูรณปฏิสังขรณ์ถูกค้นพบมากขึ้นทางภาคเหนือ (จารึกอักษรไทยฝักขาม ประมาณ 34-36 หลัก) แสดงให้เห็นว่า พระองค์ให้การสนับสนุนทำนุบำรุงการพระศาสนาอย่างยิ่ง และพระองค์ทรงลาผนวชระยะหนึ่ง ดุจพญาติโลกราช (พระเจ้าปู่)

1. ผลงานพญาเมืองแก้ว การสร้างวัด เช่น

1. สร้างวัดบุพพาราม(วัดเม็ง) พ.ศ. 2039
2. สร้างวัดศรีสุพรรณ พ.ศ. 2043
3. พื้นฟูวัดป่าแดงมหาวิหารให้เจริญรุ่งเรือง
4. สร้างพระอุโบสถ และหอไตร ที่วัดมหาโพธาราม

5. อุปถัมภ์สงฆ์ทั้ง 3 คณะ (हनพื้นเมือง หนสวนดอก และหนป่าแดง) จัดพิธีอุปสมบทที่ เชียงแสน ในปี พ.ศ. 2058 ก็นิมนต์สงฆ์ทั้ง 3 คณะเข้าประกอบพิธีอุปสมบทกรรม

6. ทรงให้การสนับสนุนและส่งเสริมพระสงฆ์ ผู้ที่มีความแตกฉานภาษาบาลีอย่างสูง สามารถเขียนคัมภีร์ทางศาสนาด้วยภาษาบาลีเป็นจำนวนมาก ชื่อเสียงเกรียงไกรประชาชนล้านนาเป็นที่รู้จักกัน ใน หมู่ประเทศชาวพุทธ

7. ปี พ.ศ. 2066 พระเจ้าโพธิสารราช เจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต (2063-2090) โปรดให้ทูตเชิญ ราชสาส์นมาเพื่อขอคณะสงฆ์และพระไตรปิฎกไปเผยแผ่ยังกรุงศรีสัตนาคนหุต พญาแก้วจึง ส่งพระเทพมงคล เถระ พร้อมคัมภีร์พระไตรปิฎก 60 คัมภีร์(มัด) ไปถวายพระเจ้าล้านช้าง (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, 2556)

8. โคลงมหาราชนเชียงใหม่ กล่าวสรรเสริญพระญาเมืองแก้วว่า “พระองค์มีพระทัยมุ่งทำบุญ ทำทานเป็นกิจวัตรอันประเสริฐ ตลอดพระชนม์ชีพ มุ่งแต่รักษาศีลและทานโดยแท้ จึงทำให้ประชาชนอยู่กัน อย่างสงบสุข” (สิงฆะ วรรณสัย, 2522)

2. เหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

1. ทรงสร้างวัดและเรื่องบวชเป็นกิจประจำทุกปี มีพิธีบวชขนาดครั้งใหญ่ คือ พิธีบวชขนาด หลวง จำนวน 1,200 รูป มีพิธีติดต่อกันหลายวัน

2. มีการฟื้นฟูศาสนาจนได้มีคัมภีร์สำคัญที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ คือ

2.1 ปัญญาสชาดก คือ ชาดก 50 เรื่อง เช่น สมุทโฆษชาดก แต่งเลียนแบบบรรณ กถาชาดกเก่าลังกา เป็นต้น

2.2 พระสิริมังคลาจารย์ แต่งคัมภีร์มังคลัตถทีปนี อธิบายมงคลสูตร (มงคล38) แต่งพระเวสสันดรทีปนี อธิบายเรื่องพระเวสสันดร ฯลฯ

2.3 พระญาณกิตติ แต่งโยชนา(หนังสือประกอบ) พระวินัย และพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ แลโยชนาอภิธัมมัตถสังคหะ

2.4 พระรัตนปัญญา แต่งชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในลังกา และเมืองไทยโดยสังเขป

พระเมืองแก้วกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในยุคล้านนา

ในรัชสมัยพญาเมืองแก้วนี้ การพระศาสนาเจริญรุ่งเรือง พญาเมืองแก้วเลื่อมใสศรัทธาใน พระพุทธศาสนาทรงอุปถัมภ์บำรุงมากมาย มีหลักฐานจากศิลาจารึกในการสร้างวัดและการบูรณปฏิสังขรณ์ ถูกค้นพบมากขึ้นทางภาคเหนือ แสดงให้เห็นว่า พระองค์ให้การสนับสนุนทะนุบำรุงการพระศาสนาอย่างยิ่ง (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, 2556) โคลงมหาราชนเชียงใหม่ กล่าวสรรเสริญพระญาเมืองแก้วว่า “พระองค์มีพระทัยมุ่ง ทำบุญทำทานเป็นกิจวัตรอันประเสริฐ ตลอดพระชนม์ชีพ มุ่งแต่รักษาศีลและทานโดยแท้ จึงทำให้ประชาชน อยู่กันอย่างสงบสุข”

1. ด้านคำสอน

พระพุทธศาสนาในสมัยพระเมืองแก้ว เป็นยุคทองแห่งพระพุทธศาสนาหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนาเป็นชุมพลังทางด้านสติปัญญาของชาวล้านนา การดำเนินชีวิตชาวล้านนาในยุคนี้มีวัดเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่องมาตลอด (พระครูปลัดอุทัย รัตนปัญญา,ดร., 2559) รวมอีก 2 รัชกาล คือ พระเจ้าติโลกราชและพระยอดเชียงราย เป็น 3 รัชกาล รวมเป็นเวลา 84 ปี เพราะเป็นยุคที่ มีการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจังและก่อนจะมาถึงยุคทองนี้ พระชาวล้านนาหลายสิบรูปได้เดินทางไป

ศึกษาพระพุทธศาสนาที่ประเทศศรีลังกา โดยใช้ภาษาบาลีเป็นสื่อการสอนซึ่งเป็นผลให้พระชาวล้านนา มีความรู้แตกฉานในภาษาบาลีเป็นเยี่ยม จนสามารถรจนาคัมภีร์เป็นภาษาบาลีไว้หลายเรื่อง เมื่อพ้นจาก 3 รัชกาล นี้ไปแล้ว ก็ไม่ปรากฏมีผลงานภาษาบาลีจากพระสงฆ์ล้านนาอีกเลย วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาใน ล้านนา (สมหมาย เปรมจิตต์, 2556)

ในดินแดนล้านนาก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามานั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านหรือชนพื้นเมืองมีความ นับถือเทพเทวดา เชื่อว่ามีผีรักษาป่า ผีรักษาน้ำ ผีรักษาบ้าน และผีรักษาเมือง ดังปรากฏในตำนานเสา อินทิล ชาวล้านนานั้นนำความเชื่อในพระพุทธศาสนามาประสานกับการนับถือผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมอยู่ ก่อน สัญลักษณ์ของพุทธศาสนาและพุทธเจ้าได้ถูกปกคลุมกลายอย่างเป็นรูปธรรมใจกลางชุมชน พุทธศาสนาก็ จะกลายเป็นสิ่งชอบธรรมที่เป็นกลไกหนึ่งทีประสานเข้ากับการนับถือผี เพื่อควบคุมวิถีการดำเนินชีวิตให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในรัชสมัยของพระเมืองแก้ว สังคมชาวล้านนาอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในคำสอนของพุทธ ศาสนาเป็นหลักสำคัญและใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คือ ทาน ศีล ภาวนา จึงส่งผลให้ชาวล้านนามุ่งเน้นที่จะประกอบกรบุญการกุศล คุณงามความดีโดยมีจุดมุ่งหมายให้ เกิด ความสุข ความเจริญแก่ตน ครอบครัว ชุมชนและบ้านเมือง คำสอนในพระพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่ขัดเกลา ประชาชนในชาติให้มีความเจริญทางด้านจิตใจ การยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์มาปฏิบัติจนบัง เกิดผล ทำให้ชาวล้านนาได้เข้าวัด ประพฤติปฏิบัติธรรม นำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาอันนำมาใช้ในการ ดำเนินชีวิต (สงวน โชติสุขรัตน์, 2552)

2. ด้านการปกครอง

พระพุทธศาสนาในล้านนา เป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญต่อการปกครองบ้านเมือง ช่วยให้สถาบัน การปกครองดำเนินไปอย่างมั่นคง พระเมืองแก้วทรงปกครองบ้านเมืองโดยยึดหลักเมตตาธรรม โดยมีคำสอน ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง และได้ทำหน้าที่ขัดเกลาประชาชนในชาติให้มีความ เจริญทางด้านจิตใจ ด้านการปกครอง พระเมืองแก้วได้ให้ความสำคัญกับเมืองเขลางค์นคร (นครลำปาง) เป็น อย่างมาก เพราะเป็นเมืองใหญ่ เป็นเมืองหน้าด่านของล้านนาด้านใต้ ใช้เป็นยุทธศาสตร์เพื่อขยายอำนาจลงสู่ ทางใต้ โดยทำสงครามลักษณะผลัดกันรุกและรับ เริ่มจากฝ่ายล้านนายกทัพไปตีสุโขทัย เมื่อ พ.ศ.2050 แต่ปี ต่อมาถูกอยุธยายกทัพมาตีเมืองแพร่ ฝ่ายล้านนายกทัพพยายามไปตีเมืองทางใต้ถึงสุโขทัย เซลียง กำแพงเพชร และอยุธยา สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ.2034-2072) กษัตริย์อยุธยาตอบโต้หนักกว่าจนถึงขั้นตีเมือง ลำปางแตก ในปี พ.ศ.2058 ด้วยอยุธยามีความสามารถทางการรบเหนือกว่าล้านนา เนื่องจากมีอาวุธปืนใหญ่ จึงสามารถตีเมืองลำปางให้แตกได้ จนพระเมืองแก้วเร่งให้ก่อสร้างกำแพงเมืองลำพูนด้วยอิฐและศิลาแลง ในปี พ.ศ. 2059 และต่อมาก็สร้างกำแพงเมืองเชียงใหม่ด้วยอิฐ เพื่อป้องกันการโจมตีจากอยุธยา แต่ภายหลังจาก บ้านเมืองสงบจากสงคราม ในอาณาจักรล้านนาระยะโบราณนั้น มีคติความเชื่อว่าการสร้างวัดเป็นยอดมหา กุศลและกลายเป็นคตินิยมสำหรับพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายชั้นสูง ตลอดจนพ่อค้าหบดีทั้งหลาย โดยเฉพาะ พระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557)

3. ด้านวัฒนธรรม

ในรัชสมัยพระเมืองแก้ว พระองค์และพระมารดา ทรงให้ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม โดยมี หลักฐานที่ปรากฏตามศิลาจารึก หรือคัมภีร์ต่างๆ ว่ามีการสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซม วัดวาอาราม ต่างๆ หอไตร อุโบสถ วิหาร การสร้างพระ หล่อองค์พระ เป็นต้น เป็นยุคทองของวรรณกรรมทาง พระพุทธศาสนา เป็นวัฒนธรรมทางด้านภาษาล้านนา ทำให้มีผลงานทางพุทธศาสนาจากพระนักปราชญ์ จำนวนหลายรูปด้วยกัน เช่น พระโพธิ์รังสี พระธรรมเสนาบดี พระญาณกิตติ พระสิริมังคลาจารย์ พระสัทธัมม กิตติมหาพัสสเทวะ พระญาณวิลาส และพระรัตนปัญญาเถระ เป็นต้น ด้วยความสอดคล้องพอดีระหว่างโลก

ทัศน์ของชาวล้านนา ที่ให้ความสำคัญกับภูเขาในฐานะเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบรรพชนตลอดจนความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น กับคติของการนับถือพระบรมสารีริกธาตุอันเป็นแบบแผนวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาดังกล่าว ทำให้คติการสถาปนาพระธาตุบนภูเขาศักดิ์สิทธิ์ได้รับการยอมรับ และเกิดการก่อสร้างแพร่หลายในเขตอิทธิพลของวัฒนธรรมล้านนาวัฒนธรรมที่ปรากฏมีทั้ง วัฒนธรรมเชียงใหม่ วัฒนธรรมล้านช้าง วัฒนธรรมละโว้ เป็นต้น (สุรพล ดำริห์กุล และคณะ, 2549)

ผลงานในด้านพุทธศิลปกรรมที่พระเมืองแก้วได้สร้างไว้ในพระพุทธศาสนาส่วนมากจะเป็น พระวิหาร กับพระเจดีย์ ยกตัวอย่างเช่น พระวิหารลายคำที่วัดเชียงลิหรือปัจจุบันเรียกวัดพระสิงห์วรวิหารและอีกที่คือวิหารพระธาตุ วัดพระธาตุศรีจอมทอง ส่วนเจดีย์มีบันทึกไว้ในหลักศิลาจารึกว่าพระองค์นิยมสร้างไว้หลายแห่งรวมถึงการบูรณพระเจดีย์เช่นพระเจดีย์ทริภุชชัย เป็นต้น ในรัชสมัยของพระเมืองแก้วตามประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา พระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาไว้มากมายจากหลักฐานพงศาวดารโยนกได้กล่าวถึงพระองค์ว่า เมื่อพระองค์ทรงราชาภิเษกได้ 1 ปี พระองค์ได้ปฏิสังขรณ์วัดบุพพารามในจุลศักราช 858 อีกสองปีต่อมาได้สร้างมณฑปสำหรับไว้พระปฏิมากรและสร้างหอมณเฑียรธรรม แลฉลองพระไตรปิฎก ต่อมาจุลศักราช 866 พระองค์ได้หล่อองค์พระปฏิมากรองค์ใหญ่เพื่อเป็นพระประธานในโบสถ์วัดบุพพาราม จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงทุ่มเททำงานเพื่อพระพุทธศาสนา

4. ด้านการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา

บุรพกษัตริย์ล้านนาเกือบทุกพระองค์ ทรงชวนช่วยหาพระสงฆ์ที่ทรงพระไตรปิฎกมาประดิษฐานพระพุทธศาสนา และปฏิรูปการพระศาสนาให้เจริญยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันเดียวที่ให้ความรู้แก่พลเมืองในยุคนั้น วัดและพระสงฆ์เป็นแหล่งความรู้เกือบทุกแขนง พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้ถูกเผยแผ่เข้ามาในล้านนาเท่าที่ปรากฏในตำนานมีด้วยกัน 3 ครั้งใหญ่ที่ประสบความสำเร็จ จากประวัติศาสตร์ล้านนาที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาในล้านนานั้นมีอยู่ 3 นิกาย คือ นิกายเดิมตั้งแต่สมัยทริภุชชัย นิกายพระสุมนเถระจากสุโขทัย และนิกายใหม่จากลังกา(เสนอ นิลเดช, 2537) และอาจจะมียุทธยานปะปนอยู่ด้วย (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546)

การทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในรัชสมัยพระเมืองแก้ว มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านการก่อสร้างและถาวรวัตถุและภูมิปัญญา ดังพบหลักฐานว่าพระเมืองแก้วร่วมกับพระมหาเทวีทำนุบำรุงพุทธศาสนาอย่างมาก และศิลาจารึกในภาคเหนือก็ระบุว่าพระเมืองแก้วสร้างและซ่อมแซมวัดตลอดจนกัลปนาที่ดินและข้าพระท้าวอาณาจักร เช่น ในปี พ.ศ.2039 สร้างวัดบุพพาราม (วัดเม็ง) ในปี พ.ศ.2043 ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวัดพระธาตุทริภุชชัยทุกปี ในปี พ.ศ.2059 สร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ “พระเจ้าเก้าตื้อ” ทรงสร้างพระอุโบสถและหอธรรมที่วัดมหาโพธาราม และทรงฟื้นฟูวัดป่าแดงมหาวิหารให้เจริญรุ่งเรือง วัดมหาโพธารามและวัดป่าแดงมหาวิหาร เป็นวัดที่ทรงอุปถัมภ์มากกว่าวัดอื่นๆ

พระเมืองแก้วทรงให้การสนับสนุนนิกายสีหฬ เช่น ทรงแต่งตั้งพระนิกายสีหฬเป็นสังฆราชา และทรงอุปสมบทขนาดหลวงในนิกายสีหฬ พระภิกษุในสมัยพระเมืองแก้วได้รับการส่งเสริมให้ศึกษาภาษาบาลี และพระไตรปิฎกเช่นเดียวกับสมัยพระเจ้าติโลกราช (ผลของการศึกษาอย่างแตกฉานนำไปสู่การสังคายนาพระไตรปิฎกในสมัยพระเจ้าติโลกราช) แสดงว่า พระภิกษุมีความรู้ และสามารถสืบต่อความสามารถนั้นมาจนถึงสมัยพระเมืองแก้ว พระภิกษุจำนวนมากจึงเขียนวรรณกรรมพุทธศาสนาเป็นภาษาบาลี ผลงานหลายชิ้นมีชื่อเสียงแพร่หลายไปสู่อาณาจักรใกล้เคียง เช่น ล้านช้าง พม่า พระภิกษุล้านนาซึ่งแต่งวรรณกรรมพุทธศาสนาชิ้นสำคัญ เช่น พระโพธิรังสี แต่งจามเทวีวงศ์ (ประวัติพระนางจามเทวี) และสิหิงคนิทาน (ประวัติพระพุทธสิหิงค์) พระรัตนปัญญาเถระ แต่งชินกาลมาลีปกรณ์ (ประวัติพระพุทธศาสนา) พระสิริมังคลาจารย์ แต่งวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่น เวสสันดรที่ปณี (หนังสืออธิบายคัมภีร์เวสสันดรชาดก) จักรวาลที่ปณี (หนังสือว่า

ด้วยจักรวาลและสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในจักรวาล) สังขยาปกาสกฏีกา (หนังสือคู่มืออธิบายคัมภีร์สังขยาปกาสก) และมังคลัตถทีปนี (หนังสืออธิบายความในมงคลสูตร) พระพุทธญาณเจ้า และพระพุทธพุกาม แต่งตำนานมูลศาสนา (ประวัติพุทธศาสนา และการประดิษฐานพุทธศาสนาในดินแดนล้านนา) พระญาณวิลาสเถระ แต่งสังขยาปกาสก (หนังสืออธิบายถึงการนับและคำนวณวัน เวลา การชั่งตวงด้วยตาชั่ง ระยะทาง ฤดูกาล และการใช้เงินตราในสมัยพุทธกาล ฯลฯ) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญญาสชาดก (ชาดก 50 เรื่อง) ซึ่งไม่ปรากฏนามผู้แต่ง เข้าใจว่าแต่งในสมัยพระเมืองแก้ว ปัญญาสชาดกเป็นวรรณกรรมที่สำคัญของล้านนา เกิดจากการเรียบเรียงชาดกนอกนิบาตที่มีอยู่แล้วในล้านนาให้เป็นภาษาบาลี เพื่อใช้ในวงการศึกษาระดับสงฆ์และพุทธศาสนา พระเมืองแก้วยังได้ส่งคณะสงฆ์และพระไตรปิฎกไปสืบพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านช้าง และได้อาราธนาให้พระเทพมงคลกับคณะสงฆ์นำพระไตรปิฎกบาลี 60 คัมภีร์ไปยังกรุงศรีศตนาคนหุตอีกด้วย

ในรัชสมัยพระเมืองแก้วที่มีเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทรงสร้างวัดและพิธีบวชเป็นกิจประจำทุกปี มีพิธีบวชนาครครั้งใหญ่ มีการฟื้นฟูศาสนาจนได้มีคัมภีร์สำคัญที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้

1. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์

พระเมืองแก้วหรือพญาแก้ว เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 11 ในราชวงศ์เม็งราย แห่งอาณาจักรล้านนา ทรงครองราชย์ใน พ.ศ. 2038 -2068 พญาแก้ว มีพระนามที่เรียกกันต่างๆ คือ พระเมืองแก้ว หรือพ่อท้าวแก้ว หรือเจ้ารัตนราชกุมาร หรือพญาแก้วภูตาทิปิตรราช หรือ พระเจ้าติโลกปนัดดาธิราช ทรงเป็นพระปนัดดาของพระเจ้าติโลกราช และเป็นราชบุตรของพญาอดเชียงรายกับพระนางสิริยสวดี ประสูติในปีชวด ได้รับราชาภิเษกเมื่อชนมายุ 13 ปี ในวันเพ็ญเดือน 9 พ.ศ. 2039 ด้านประวัติศาสตร์ช่วยให้คนรุ่นหลังเกิดสำนึกในการค้นคว้าและสืบค้นข้อมูลที่เชื่อมโยงอดีตและปัจจุบัน อันสร้างความภูมิใจและกระตุ้นความรู้สึกนิยมในชาติหรือเผ่าพันธุ์ ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ ทั้งที่ปรากฏอยู่ในเอกสารประเภทพงศาวดาร จารึก รวมถึงโบราณวัตถุ โบราณสถานต่างๆ ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้ทราบประวัติศาสตร์ความเป็นมาของงานพุทธศิลปกรรมรัชสมัยของพระเมืองแก้วในล้านนา ช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากอดีตเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับปัจจุบัน องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาทำให้เข้าใจถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และผลกระทบจากปัญหา ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งปัจจุบันและอนาคต ทำให้ผู้ศึกษาสั่งสมประสบการณ์และทักษะในการวิเคราะห์ ไต่สวน และแก้ปัญหา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาศาสตร์แขนงอื่นๆ คุณสมบัตินี้ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพประชากรในสังคมที่เจริญก้าวหน้าและมีพัฒนาการ

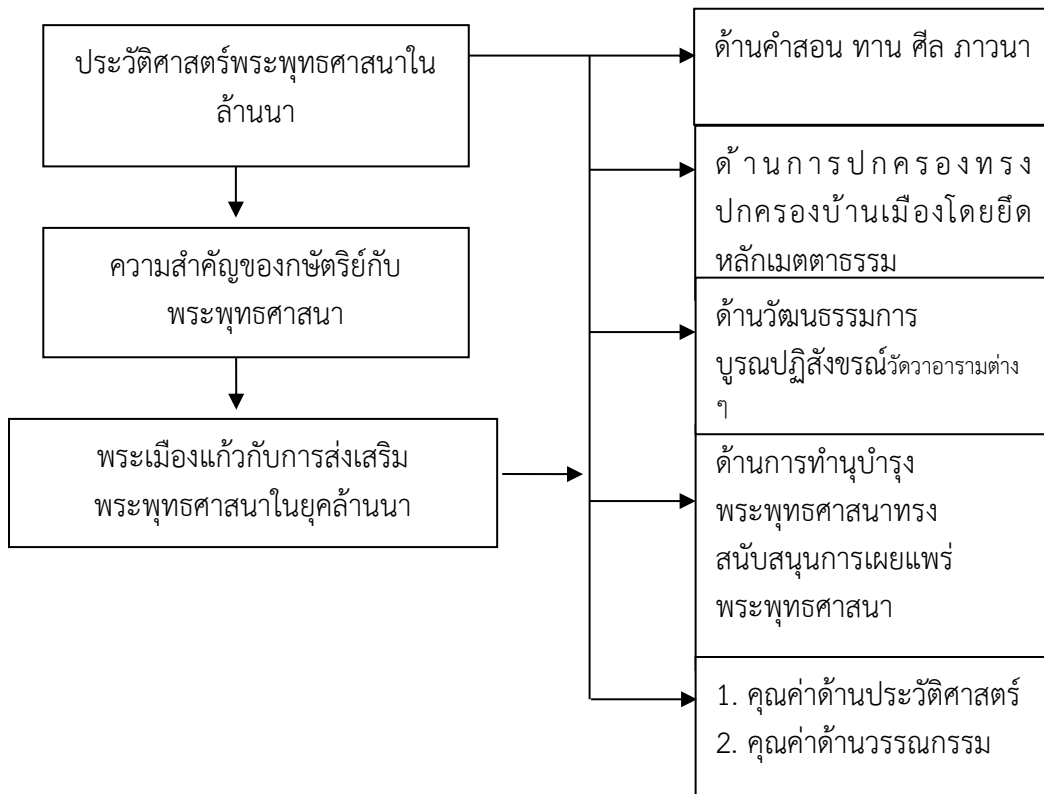
2. คุณค่าด้านวรรณกรรม

ในรัชสมัยของพระเมืองแก้ว ปรากฏพระเถระชาวล้านนาหลายรูปที่มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกและภาษาบาลี เช่น พระโพธิรังสี พระธรรมเสนาบดี พระญาณกิตติ พระสิริมังคลาจารย์ พระสัทธัมมกิตติมหาอุสสเถระ พระญาณวิลาส และพระรัตนปัญญาเถระ เป็นต้น ท่านเหล่านั้นได้แต่งคัมภีร์เป็นภาษาบาลีไว้หลายเรื่อง วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย เช่น จามเทวีวงศ์ สิหิงคินิทาน เวสสันดรทีปนี จักกวาฬทีปนี สังขยาปกาสกะ ปัญญาสชาดก เป็นต้น วรรณกรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามแห่งจิตใจ ความเจริญทางวัฒนธรรม เป็นยุครุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือสื่อสารความรู้สึกรักชาติเกิดจิตตนาการ และแสดงออกซึ่งศิลปะอันประณีตงดงาม มองเห็นภาพสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ ในรัชสมัยของพระเมืองแก้ว และเป็นแหล่งศึกษาที่ดีอีกด้วย

การที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในรัชสมัยของพระเมืองแก้วทรงสนับสนุนและให้การอุปถัมภ์ททททมากมาย จะมีเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ เกิดขึ้นหลายประการ ท่านได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยให้มีการสืบทอดพระศาสนา การบวชการบรรพชาอุปสมบทเป็นประจำ ส่งเสริมให้ชาวบ้านชาวเมืองทำบุญสุนทาน รักษาศีล เจริญภาวนาให้จิตใจเกิดความสงบร่มเย็น ตามหลักคำสอนของพุทธองค์ ด้านพุทธศิลปกรรมได้สร้างวัดศาสนสถานไว้มากมาย ภายใต้อิทธิพลแบบล้านนา ทำให้เกิดคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านวรรณกรรมมาจนถึงปัจจุบัน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในยุคล้านนาโดยพระเมืองแก้วเป็นการสร้างรากฐานสำคัญในการพัฒนาศาสนา วัฒนธรรม และสังคมในอาณาจักรล้านนา โดยการสนับสนุนการสร้างวัด การเผยแพร่พระธรรม และการนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการปกครอง ไม่เพียงแต่ส่งเสริมความสงบสุขทางจิตใจให้กับประชาชนเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนาในยุคหนึ่งอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- พระครูปลัดอภัย รัตนปัญญา. (2559). *คำคมโวหารล้านนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- พระเจ้าศิริธรรมจักรพรรดิ. (2558, 15 ตุลาคม). ใน *วิกิพีเดีย*. สืบค้น 3 กุมภาพันธ์ 2568, จาก th.wikipedia.org/wiki/พระเจ้าศิริธรรมจักรพรรดิ.
- วัชรินทร์ บัวจันทร์. (2554). *แดนแห่งพลังศรัทธา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Silpakorn University Repository. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/6444>
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2552). *ตำนานเมืองเหนือ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2546). ศิลปสถาปัตยกรรม: วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม) ศิลปะยุคทองของล้านนา. มิ่งเมือง.
- สมหมาย เปรมจิตต์. (2545). *เอกสารประกอบการเสวนาเรื่องวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในล้านนา ในการจัดประชุม สัมมนาทางวิชาการเรื่อง "พระพุทธศาสนาในล้านนา" โดยคณะศาสนาและปรัชญา ระหว่างวันที่ 20-21 กรกฎาคม พ.ศ. 2545*. ธนาคารไทยพาณิชย์
- สมหมาย เปรมจิตต์. (2556). *วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในล้านนา*. มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2552). *ประวัติศาสตร์ล้านนา* (พิมพ์ครั้งที่ 6). อมรินทร์.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2557). *กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่. ศูนย์ล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- สิงฆะ วรรณสัย. (2522). *โคลงเรื่อง มังทรารบเชียงใหม่*. ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
- สุรพล ดำริห์กุล และคณะ. (2549). *พระพิมพ์สกุลลำพูนจากล้านนาสู่สากล, บทความ, ในหนังสือศิลปวัฒนธรรม ศรัทธา อานุรักษ์คุณค่า พระบูชา พระเครื่องล้านนา*. โรงพิมพ์นันทกานต์.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. (2555). *นิยายพุทธศาสนาในล้านนา ระหว่างรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชถึงพญาแก้ว (พ.ศ. 1984-2068): ศึกษาจากพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่มีจารึกในจังหวัดเชียงใหม่*. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 32(2), 7-26.
- เสนอ นิลเดช. (2537). *ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แสง จันทร์งาม. (2535). *ศาสนศาสตร์*. ไทยวัฒนาพานิช.